

UVOD

Problem, predmet i objekt istraživanja

Sport i pravna pravila su međusobno duboko povezana ne samo u takmičarskoj regulativi, nego i u ostalim pratećim elementima organizacije sporta i sportskih natjecanja. Osim toga sportske aktivnosti se često odvijaju izvan državnih granica pa ponašanje navijača i navijačkih skupina dobija međunarodnopravnu dimenziju.

Problematika istraživanja obuhvaćena ovim seminarskim radom jest nedovoljno jasno i znanstveno objašnjen uticaj pravnih pravila na ponašanje i preodgoj navijačkih skupina i negativne implikacije koje to ponašanje ima na mlade gledatelje na sportskim natjecanjima.

Iz ovako definiranog problema izvodi se **predmet istraživanja** a to je: koristeći metodologiju naučnog istraživanja istražiti pravna pravila kao temeljni čimbenik u preodgoju navijačkih skupina, te o tome formulirati rezultate istraživanja.

Problem i predmet istraživanja odnose se na dva **objekta istraživanja**: pravna pravila i navijačke skupine.

1.2. Radna hipoteza i pomoćne hipoteze

Sukladno problemu, predmetu i objektu istraživanja postavljena je **radna hipoteza** : Demokratskim i civilizacijskim pravnim pravilima moguće je preodgojiti i osvijestiti navijačke skupine na sportskim natjecanjima (Dokaz :osvješćivanje navijačkih skupina u Engleskoj) .

S više **pomoćnih hipoteza (kr.P.H.)** moguće je konkretizirati radnu hipotezu:

- P.H. 1: Pravo i pravni sustav, kojih nema bez pravnih pravila i pravnih instituta, mogu biti temelj za donošenje kvalitetnih pravnih pravila kojima se mogu osvijestiti i preodgojiti navijačke skupine.
- P.H. 2: Karakteristike navijačkih skupina u suštini upućuju na mogućnost dispozicije pravnih pravila na iste.
- P.H. 3: Pravna pravila svojim funkcijama mogu ostvariti temeljni uticaj na osvješćivanje i preodgoj navijačkih skupina i dovesti do poboljšanja kvaliteta života mladih ljudi.
- P.H. 4: Provodeći konkretne aktivnosti u primjeni pravnih pravila pri preodgoju navijačkih skupina, moguće je osigurati efekte na osvješćivanju navijačkih skupina i promjeni ponašanja mladih navijača.

1.3. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha istraživanja je istražiti i predstaviti značaj pravnih pravila kao temeljnog čimbenika preodgoja navijačkih skupina.

Ciljevi istraživanja su: istražiti pravne mogućnosti kojima se kroz odgovarajuća demokratska i civilizacijska pravna pravila temeljena na pozitivnim zakonskim propisima i spoznajama o osnovnim značajkama navijačkih skupina i njihovom ponašanju, može ostvariti osvješćenje i preodgoj navijačkih skupina. Istovremeno bi primjena takvih pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina u bliskoj budućnosti mogla učiniti pozitivan utjecaj na mladu populaciju u BiH i pridonijeti poboljšanju kvaliteta njihovog života.

Da bi se dobili kvalitetni rezultati postavljenog problema i ostvarili ciljevi istraživanja, potrebno je dobiti odgovore na sljedeća pitanja:

- 1) *Šta su gledatelji, navijači i navijačke skupine ?*
- 2) *Koje su osnovne značajke ponašanja navijačkih skupina?*
- 3) *Šta se huligani i što karakteriše njihovovo ponašanje?*
- 4) *Kakve su uobičajene metode kojima se društvo i organizatori sportskih natjecanja i priredbi, bore da eliminišu negativno ponašanje navijačkih skupina?*
- 5) *Kakve su realne mogućnosti preodgoja navijačkih skupina?*
- 6) *Koje i kakve funkcije pravnih pravila mogu biti temeljni čimbenik u osvješćivanju i preodgoju navijačkih skupina.?*
- 7) *Kakve su mogućnosti daljeg razvoja pozitivnog ponašanja navijačkih skupina?*

1.4. Znanstvene metode

Pri izradi ovog seminarskog rada korištene su sljedeće znanstvene metode: analiza i sinteza, komparativna metoda, metoda deskripcije, induktivna i deduktivna metoda, metoda dokazivanja i opovrgavanja, metoda kompilacije i povijesna metoda.

1.5. Struktura rada

Rezultati rada predloženi su u šest međusobno povezanih dijelova.

Prvi dio, **Uvod**, sadrži definirane: problem, predmet i objekt istraživanja, radna hipoteza i pomoćne hipoteze, svrha i ciljevi istraživanja, znanstvene metode i struktura rada.

U drugom dijelu, s naslovom **Teorijske značajke prava i pravnih sustava**, dati su pojmovi, osnovne značajke i podjela istih, (sa posebnim osvrtom na pravna pravila,) sa ciljem potenciranja značaja pravnih pravila i pravnih instituta u utvrđivanju mogućnosti osvješćivanja i preodgoja navijačkih skupina.

Treći dio, koji ima naslov **Važnije karakteristika navijačkih skupina**, obuhvata pojmove navijač, navijačka skupina, huliganstvo, te psihologiju navijačke skupine i sličnosti između pripadnika navijačke skupine i huliganskih fanova.

Funkcije pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina je naslov četvrtog dijela. U tome su dijelu obuhvaćene osnovne funkcije *Pravnih pravila kao temeljnog čimbenika preodgoja navijačkih skupina*, t.j. temu seminarskog rada.

Peti dio ima naslov **Prijedlog aktivnosti u primjeni pravnih pravila pri preodgoju navijačkih skupina**. U njemu je dat je prijedlog aktivnosti koje bi trebalo obavljati da bi pravna pravila u potpunosti ostvarila svoju funkciju i postigla ciljeve na osvješćivanju i preodgoju navijačkih skupina.

Zaključak, kao posljednji, šesti dio je sinteza rezultata istraživanja kojim se dokazuje radna i pomoćne hipoteze.

2. TEORIJSKE ZNAČAJKE PRAVA I PRAVNIH SUSTAVA

U drugom dijelu seminarskog rada obrađuju se : **1) pojam i podjela pravne znanosti, 2) pojam prava i pravnog sustava, 3) podjela pravnog sustava , 4) pravni institut i 5) pojam, struktura i podjela pravnih pravila.**

2.1. Pojam i podjela pravne znanosti

Znanost je skup sistematiziranih i argumentiranih znanja , odnosno skup spoznajnih činjenica, pojmova, načela, podataka, informacija, teorija, zakona i zakonitosti u određenom povijesnom razdoblju o objektivnoj stvarnosti t.j (prirodi i društvu) do kojeg se došlo primjenom objektivnih znanstvenih metoda, a kojima je temeljna svrha i cilj spoznaja zakona i zakonitosti o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti prirodnih i društvenih pojava i maksimizacija učinkovitosti ljudske prakse.¹

Pravna znanost je društvena znanost kojoj su glavni objekti proučavanja država i pravo. Pravna znanost izgradila je sustav koji obuhvaća niz posebnih pravnih znanosti i dijelimo ga u tri osnovne grupe:

- **grupa općeteorijskih pravnih znanosti** - u njoj se izučavaju elementi koji su zajedničim svim državama i svim pravnim sustavima, bez obzira na povijesno razdoblje, geografski položaj i sl.
- **grupa povijesnopravnih znanosti** - proučava razvoj prava kroz povijest
- **grupa pozitivnopravnih znanosti** - izučava konkretne pravne sustave koji postoje u sadašnjosti (pozitivnopravni sustavi).

2.2. Pojam prava i pravnog sustava

Pravo je ukupnost pravnih pravila, načela i instituta kojima se uređuju odnosi u određenoj društvenoj zajednici (pravo u *objektivnom smislu*). Njima su uređeni životni odnosi među ljudima, ali i odnosi ljudi prema društvenoj zajednici u kojoj žive i čijim pravilima se podvrgavaju.

¹ ZELENKA, R.: Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, četvrto izdanje, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Ekonomski fakultet Univerziteta u Ljubljani, Rijeka 2000., p.45

Pravo *u subjektivnom smislu*, su prava i obveze koje pojedincu (subjektu prava) daju i nameću propisi objektivnog prava.

U kontinentalnom pravnom krugu (romansko-germanski pravni krug) izvori prava su sljedeći ²:

- Ustav
- zakoni
- podzakonski propisi
- pravni običaji
- načela prava

Nisu izvori prava, ali mogu služiti kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje prava:

- sudske odluke
- pravna doktrina.

Anglosaksonski pravni sustav (*common law*) naziva se još i *precedentnim pravnim sustavom*, budući da su sudske odluke (presedani) izvor prava.

U međunarodnom pravu izvori prava su³:

- međunarodne konvencije bilo opće ili posebne, koja ustanovljuju pravila, izrijekom priznata od država u sporu;
- međunarodni običaji kao dokaz opće prakse, prihvaćene kao pravo
- opća načela prava priznata od civiliziranih naroda.
- *kao pomoćno sredstvo* za utvrđivanje pravnih pravila - sudske rješidbe te učenja pravnih stručnjaka različitih naroda

Pravnim sustavom se naziva logički sređen i neprotivrječan skup općih pravnih pravila, koja se sva drže međusobno i zavise jedno od drugog . Naziva se još i pozitivnopravni sustav. Pravni sustav je uređena (sistematizirana) cijelina svih pravnih pravila.

U svijetu postoji veliki broj nacionalnih (državnih) pravnih sustava.

² Lukić, R.: Metodologija prava, SANU, Beograd 1977.

³ Degan, V.Đ.: Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000. p.64

Svaki od tih konkretnih nacionalnih pravnih sustava ima svoje specifičnosti, ali i određenih sličnosti, pa se na osnovu njih grupišu u tzv. velike pravne sustave. Najznačajniji su:

- 1) Englesko-kontinentalni pravni sustav, odn. grčko-romansko-germanska pravna obitelj,
- 2) Anglosaksonski pravni sustav, odn. angloamerički pravni sustav,
- 3) Crkvena i Religijska prava
 - Kanonsko pravo
 - Islamsko pravo, odn. Šerijetsko pravo
 - Židovsko pravo
- 4) Hindu pravni sustav
- 5) Kineski pravni sustav
- 6) Japanski pravni sustav

2.3. Vrste pravnog sustava

Elementi pravnog sustava su sljedeći:

- 1) Pravni sustav kao cjelina
- 2) Pravna grupa- pravne grane se grupišu u pravne oblasti koje su najviši elementi pravnog sustava. Najznačajnije pravne grupe su: ustavno pravo, upravno pravo, međunarodno pravo, javno i privatno pravo, materijalno i formalno pravo, državno i autonomno pravo.
- 3) Pravna grana- skup više pravnih instituta (ustanova) koje regulišu niz srodnih vrsta društvenih odnosa po istim načelima. U pravnoj grani su pravne ustanove međusobno smisaono povezane, tako da se pravna grana može smatrati podsustavom u pravnom sustavu kao cjelini. Ukoliko posebni djelovi u okviru jedne pravne grane toliko narastu da je potrebna specijalizacija pravnika, pravna grana neminovno prerasta u *porodicu pravnih grana* (kao što je to npr. Građansko pravo).
- 4) Pravni instituti (pravne ustanove) skup pravnih pravila koja se odnose na jedan isti društveni odnos ili njihovu grupu, a koja se zasnivaju na istim temeljnim načelima, tj. koje čine sastavni dio neke više cjeline.
- 5) Pravno pravilo (pravna norma)

2.4. Pravni institut

Institut (*lat. instituo = postaviti, ustanoviti, obučavati; engl. Institute, njem. Institut*) je ustanova pod kojem se razumije predmet djelovanja znanstveno-istraživačkog ili obrazovnog karaktera (znanstvena institucija), ali ona je također sinonim za gospodarsku, kulturnu ili umjetničku organizaciju.⁴

Institut ima točno definirane ciljeve istraživanja, a može biti samostalna organizacija ili tijelo u sustavu druge organizacije (npr. Sveučilište) kao znanstvena ustanova ili zavod.

U pravu pojam *institut* ima zasebno značenje (pravni institut), pa se definiše da su pravni instituti (pravne ustanove) skup pravnih pravila koja se odnose na jedan isti društveni odnos ili njihovu grupu, a koja se zasnivaju na istim temeljnim načelima, tj. koje čine sastavni dio neke više cjeline.

Pravni instituti su pravno-logičke konstrukcije koje predstavljaju sistematizovanu cjelinu pravnih odnosa i pravnih pravila. Npr.: Kod upravnog prava osnovni instituti su upravna stvar, upravni postupak, upravni akt, upravna radnja, upravni nadzor i upravni spor.

2.5. Pojam, struktura i podjela pravnih pravila

Društvo je organizirana zajednica ljudi. Njihovo ponašanje i njihovi odnosi upravljaju se i usmjeravaju određenim pravilima (društvene norme):

- običaji,
- moral,
- religijske norme, i
- pravne norme.

Pravno pravilo ili *pravna norma* u pravnoj znanosti definira se na različite načine.

Riječ pravilo potječe iz latinskoga jezika i označava pravilo ili mjeru.⁵

Otuda, pravno pravilo ili pravna norma označava jedno te isto. Austrijski pravnik i jedan od najvećih pravnika 20. stoljeća, Hans Kelsen, smatra da je pojam pravnog pravila središnji pojam pravne znanosti. Pravo je društveno pravilo, nastalo u društvu i poteklo iz njegova razvoja, tako što se ponašanje ljudi i formiranje njihovih

⁴ Perić, B.: Struktura prava, 10. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1988, p 3-43

⁵ Ibidem, p 3-43

uzajamnih odnosa regulira (usmjerava i upravlja) određenim pravilima. Pravo nije jedina ili najstarija društvena norma. Postoje starije norme u društvu poput religijskih običaja, morala, pravila pristojnosti, itd.

Govoreći o bitnim svojstvima pravnog pravila, treba napomenuti da za pravno pravilo nije bitan njegov sadržaj niti oblik, a niti činjenica koliko će pravilo dugo biti na snazi. Za pravilo su bitne samo dvije činjenice. Prva je vezanost za državu, a druga je njezinu efikasnost. Pravno pravilo proistječe iz državne organizacije, država putem svojih tijela stvara pravna pravila, neposredno ili posredno.

Najuobičajenije je opće pravno pravilo *strukturirati trodjelno*: na hipotezu, dispoziciju i sankciju. Premda ova je podjela problematična i sa stajališta lingvistike⁶ i same logike (ova je podjela na tri dijela, karakteristična samo za opća pravna pravila.)

Prihvatili se trodjelna struktura pravnog pravila, objašnjenje bi izgledalo ovako:

- hipoteza je dio pravnog pravila u kojoj se predviđa i opisuje neki događaj ili ponašanje uz koje se vezuju dispozicija i sankcija;
- dispozicija je najvažniji i središnji dio pravnog pravila, ona izražava zahtjev po kojemu se adresati moraju ili smiju ponašati.
- sankcija je dio pravnog pravila koji navodi prisilu, koju će državna tijela provesti prema adresatima koji ne postupe kako nalaže dispozicija pravnog pravila.

Državna vlast donosi, provodi, određuje i vrši sankcije pravnih pravila.

Pravna vlast je pravo određenih tijela državne vlasti da donose i provode pravna pravila, kao i da određuju sankcije (kazne) za povrede tih pravila.

Pravno pravilo je ono društveno pravilo koja je vezano za *djelatnost državnih tijela*:

- u svom postanku,
- u svojoj egzistenciji,
- u svom prestanku.

Pravno pravilo je efikasno jer utječe na ponašanje ljudi i njegovim zahtjevom formiraju se društveni odnosi.

Izrazi koji se koriste u pravnim pravilima imaju slijedeće značenja:

- *uputitelj* - izdavalac pravne norme (tijelo državne vlasti)

⁶ Visković, N.: Teorija države i prava, 2. izdanje, Centar za dopisno obrazovanje Zagreb, 2001, p.159

- *upućenik* - onaj kome je pravno pravilo upućeno
- *pravni subjekti* : fizičke osobe (pojedinci, građani), pravne osobe (trgovačka društva, udruge građana, sportska društva, navijačke skupine, vjerske zajednice, pravne osobe javnog prava).

Pravna pravila se mogu podijeliti na različite načine, ovisno o aspektu s kojega im pristupamo. Tako pravno pravilo *s obzirom na adresate* može biti:

- opće - koja se upućuje svim građanima,
- posebno - koja se upućuje samo grupi građana, ili
- pojedinačno - koja se upućuje nekom pojedincu ili nekom broju pojedinaca, ali je karakteristično da rješava neki pojedinačni slučaj.

S obzirom na teritorijalno važenje, pravna pravila se svrstavaju na:

- generalna (važe na području cijele države), i
- partikularna (važe na dijelu državnog područja)

Pravna pravila *s obzirom na vremensko važenje* se dijele prema kriteriju:

- od kada važi pravno pravilo,
- do kada važi pravno pravilo.

Za vremensko važenje pravnog pravila bitni su elementi:

- dan donošenja pravnog pravila,
- dan objavljivanja pravnog pravila,
- dan stupanja na snagu pravnog pravila,
- dan početka primjene pravnog pravila.

S obzirom na intenzitet, pravno pravilo može biti kategoričko ili disjunktivno.

S obzirom na svoj sastav, pravno pravilo može biti:

- ovlaštenje,
- zabrana, ili
- zapovijed.

Sastav pravnog pravila:

- hipoteza je dio općeg pravnog pravila u kojem se predviđa i na tipičan način opisuje neki događaj (ponašanje) uz koje se vezuje dispozicija i sankcija,
- dispozicija je centralni i najvažniji dio svakog pravnog pravila, jer upravo ona označava zahtjev po kojem upućenici moraju ili smiju ponašati,
- sankcija je onaj dio pravnog pravila u kojemu se navodi prisila koju će provesti državni organi prema onim upućenicima pravnoig pravila koji ne postupe po zahtjevu dispozicije pravnog pravila.

Kada se pravni subjekti ponašaju suprotno dispoziciji pravnog pravila, čine protupravno djelo.

Kazna je način reagiranja na protupravno djelo. Kazne mogu biti:⁷

- oduzimanje života (smrtna kazna)
- tjelesna kazna
- oduzimanje imovine,
- oduzimanje slobode,
- oduzimanje prava,
- popravljjanje nanesene štete,
- poništenje pravnog posla.

Pravna odgovornost je odgovornost za vlastito ili tuđe ponašanje pred tijelima države. (npr. roditelj odgovara za maloljetno dijete) i može biti objektivna -povrijeđena pravna pravila ili subjektivna -krivnja (namjera ili propuštanjem dužne pažnje).

Protupravnost je isključena ako se radi o slučajevima:

- 1) nužne obrane (odbijanje neposrednog protupravnog napada),
- 2) krajnje nužde (otklanjanje od sebe ili drugog istodobne neskrivljene opasnosti koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a da zapriječeno zlo nije veće od zla koje je prijetilo),
- 3) zaštita višeg interesa,
- 4) viša sila,
- 5) pristanak oštećenog

Suvremene države svoja pravna pravila - norme upućuju adresatima u različitim oblicima. Dva su temeljna oblika: usmeni i pismeni, a među pismenim oblicima, podoblici ili podvarijante su: rečenično, formulom, grafikonom ili znakom.

Pravni odnos je društveni odnos koji je pravno reguliran i može biti:

⁷ Muhić, F.:Teorija države i prava, skripta Štamparija univerziteta u Sarajevu, Sarajevo,1988. p 31

- apstraktni pravni odnos - reguliran pravnim pravilima,
- konkretni pravni odnos - onaj koji stvarno nastaje u društvenom životu između konkretnih pravnih subjekata na temelju pravnog posla ili zakonom predviđenih činjenica.

Pravne činjenice izazivaju postanak, promjenu ili prestanak pravnih odnosa i mogu biti:

- prirodni događaji,
- ljudske radnje (u skladu s pravom ili protupravne).

Elementi pravnog odnosa su:

- 1) pravni subjekti,
- 2) pravni objekt,
- 3) subjektivno pravo,
- 4) pravna obveza,
- 5) pravno pravilo.

3. VAŽNIJE KARAKTERISTIKE NAVIJAČKIH SKUPINA

S ciljem kvalitetnog određivanja odgovarajućih pravnih pravila koja treba da spriječe negativno ponašanje navijačkih skupina, odnosno da pomognu osvješćivanje i preodgoj navijačkih skupina, nužno je upoznati se sa osnovnim značajkama pojmova vezanim uz navijačke skupine. Također je bitno upoznati osnovne značajke psihologije navijača i sličnosti u ponašanju navijača i huligana.

Iz tih razloga se u ovome poglavlju analiziraju : **1) pojam navijač, 2) pojam huligana i osnovne značajke ponašanja, 3) pojam navijačke skupine, 4) psihologija navijačke skupine i 5) sličnosti u ponašanju huligana i dijelova navijačkih skupina**

3.1. Pojam navijač

Navijači su osobe, jedna ili više njih u skupini koje svojim navijanjem ohrabruju pojedinca, par ili skupinu ljudi u izvedbi određene psiho-fizičke aktivnosti, uz pomoć određenih sredstava ili bez njih, a u svrhu kako vlastitog tako i zadovoljstva onoga za koga navijaju.⁸

Taj se pojam najčešće veže uz sportska natjecanja.

Više navijača koji iskazuju istovjetne simpatije za isti sport ili sportski klub dobijaju obilježje društvene skupine, u koju se ljudi udružuju prema određenom obilježju i prema različitom društvenom položaju. Kad je o sportu riječ, to su navijači nekog kluba ili ljubitelji neke sportske grane.

Istraživaci su izveli slijedeću tipologiju navijača⁹ :

- 1) Primarni navijač, koji se veoma intenzivno interesuje za sport i redovno posjećuje sportska natjecanja i priredbe,.
- 2) Sekundarni navijač, koji se putem radija i televizije upoznaju sa sportskim natjecanjima i ne posjećuje sportska natjecanja,
- 3) Tercijalni navijač, o sportskim natjecanjima se obavještava putem štampe.

Fenomen publike, kao sportski prizor, dobio je na aktuelnosti sa pojavom masovnog društva, gdje sport poprima obilježja spektakla, odnosno istovremeno zadovoljava potrebe gledatelja za jakim i strasnim uzbuđenjima.

Publika se može razlikovati s obzirom na posmatrani sport i po socijalnom sastavu učesnika.

3.2. Pojam huligana i osnovne značajke ponašanja

⁸<http://hr.wikipedia.org/wiki/Navijači> (04.04.2009.)

⁹Tomić, M.: Menedžment u sportu, Poslovna politika, Beograd, 2001.

Huliganstvo je termin koji opisuje ponašanje koje krši pravila društvenih normi, pravila lijepog ponašanja, zakona i opće destruktivno ponašanje.

Sam termin huliganstva dolazi po irskom prezimenu *Hooligan* (sricano i *Houlihan*) a pojavio se u Velikoj Britaniji krajem 19. stoljeća i opisuje devijantno ponašanje i način življenja uličnih bandi i pojedinaca koji su ih sačinjavali.¹⁰

Također danas taj termin je opće prihvaćen i opisuje ponašanje kod pojedinaca ili skupine ljudi koji se svojim destruktivnim ponašanjem ne uklapaju u društvene norme i zakone te vandaliziraju svoju okolinu.

Takva vrsta ponašanja pripisuje se obično navijačkim skupinama iz različitih sportova, najčešće ekipnih kao što su nogomet, ragbi, košarka, rukomet itd.

Zakoni koje krše huligani su opći zakoni, te je njihovo kršenje vezano za:¹¹

- 1) vrijeđanje po raznim diskriminacijskim osnovama pojedinaca ili skupina ljudi,
- 2) fizički napadi sa nanošenjem lakših, težih ili čak i smrtnih posljedica,
- 3) uništavanje javne i privatne imovine,
- 4) uznemiravanje javnog reda i mira,
- 5) ugrožavanje opće sigurnosti (pirotehnika),
- 6) zlouporaba zabranjenih sredstava (alkoholna pića, narkotici, pirotehnika),
- 7) ometanje odvijanja sportskih i drugih društvenih događanja.

Različite države su različito okarakterizirale i zakonski regulirale huligansko ponašanje pa tako postoje različite kazne za takvo ponašanje u obliku:

- 1) društveno koristnog rada,
- 2) novčanih kazni,
- 3) zatvorskih kazni u trajanju od nekoliko dana do čak nekoliko godina,
- 4) ograničenja kretanja za vrijeme odvijanja određenih društvenih događanja,
- 5) izgon i progon za strane državljane.

Huliganstvo u B i H je u najvećoj mjeri vezano za ponašanje "navijačkih" huliganskih skupina koje prate određene sportske klubove najčešće nogometne i košarkaške, premda je i na drugim sportskim događanjima zabilježeno huligansko ponašanje, ali od strane nogometnih huliganskih skupina.

Može se gotovo sa stopostotnom sigurnošću kazati da u BiH ne postoji skupina navijača nekog nogometnog kluba, a da nije povezana sa huliganstvom i samim time ne mogu se tretirati navijačima već huliganima.

Zbog huliganstva na domaćim i inozemnim sportskim terenima već dugi niz godina

¹⁰<http://hr.wikipedia.org/wiki/Huligani> (06.04.2009.)

¹¹ibidem

bosanskohercegovački nogometni klubovi i nogometna reprezentacija plaćaju novčane kazne FIFA-i (**FIFA** je kratica naziva **Fédération Internationale de Football Association - Međunarodna federacija nogometnih saveza**) i UEFA-i (**UEFA** je kratica naziva **The Union of European Football Associations – Zajednica europskih nogometnih saveza**) u pozamašnim iznosima, te dobijaju prijete ili kazne zabrane odigravanja utakmica na svojim terenima i bez prisustva gledatelja. Kapital koji bi trebao doći u ruke sportskih djelatnika i sportaša, te pomoći im u treniranju uz bolje uvjete za rad, novu opremu i drugo odlazi iz klubova i države u ruke finansijskih mogula FIFA-e i UEFA-e, a sve to zbog pojedinačnih ili skupnih huliganskih izgređa. Premda su ponekad kazne koje određuju te institucije drakonske u svakom slučaju su primjerene i pravedne.

3.3. Pojam navijačke skupine

Navijači koji imaju iste objekte navijanja često se organiziraju u skupine navijača i klubove obožavatelja (fan klubove), a sve u svrhu navijanja. Navijati se može na više načina, a sam način navijanja određuje i bonton događaja na kojem se navija:

- 1) pljeskom uz pomoć ruku (dlanovima) ili pomagala za jači pljesak,
- 2) glasom to jest raznim povcima, pjesmama, parolama,...koje su posebno osmišljene za objekt navijanja ili je povijesnim tijekom pripala objektu navijanja,
- 3) navijačkim rekvizitima - razna glazbala, udaraljke, bubnjevi, transparentima.

Svrhu navijanja potiče sam objekt navijanja svojom izvedbom i ponašanjem pa se tako navija:

- 1) jer se podržava, to jest moralno ojačava objekt navijanja,
- 2) jer se izražava svoja naklonost vjernost objektu navijanja,
- 3) jer se želi obeshrabriti protivnika,
- 4) radi druženja s osobama istog uvjerenja po navijanju.

Navijanje otkada postoji povlači za sobom kontroverze u svezi toga što je navijanje, a što nije, pa su tako neke društvene norme odredile što spada u pravedno i moralno opravdano navijanje a što ne.

Navijanje nije: ¹²

- 1) vrijeđanje protivnika po rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj ili nekoj drugoj diskriminirajućoj osnovi te fizičko nasilje nad istim.
- 2) vrijeđanje vlastitog objekta navijanja po rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj ili nekoj drugoj diskriminirajućoj osnovi te fizičko nasilje nad istim.
- 3) uporaba nedopuštenih sredstava za navijanje (bengalke, topovski udar, petarde tj. pirotehnika općenito radi sigurnosti) te ometanje uz pomoć istih odvijanja događaja na kojima se navija.
- 4) fizičko sukobljavanje sa suparničkim navijačima te vrijeđanje istih po rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj ili nekoj drugoj diskriminirajućoj osnovi na događajima gdje se navija i van njih.
- 5) sukobljavanje sa osobama koje su zadužene za očuvanje javnog reda i mira (pripadnicima policije, redara i osiguranja) na događajima gdje se navija.
- 6) sprječavanje održavanja događaja gdje se navija što na samom mjestu održavanja što van njega.
- 7) ometanje protivnika svog objekta navijanja van pravila koje nalaže bonton.

3.4. Psihologija navijačke skupine

Onoliko koliko skandiranje navijačke mase na stadionu pruža upečatljiv i spektakularan prizor, toliko ponašanje grupe razularenih fanova nekog sportskog tima može poprimiti razoran karakter.

Ovakav vid nasilničkog ponašanja ima svoje prave korjene u ksenofobiji, rasizmu, antisemitizmu i konačno samoj ljudskoj prirodi.

Kada se ponašanje navijačke grupe otme kontroli, tada ono podleže svim pravilima i zakonitostima koje karakterišu ponašanje rulje ili gomile.

Kako objašnjava Gistav le Bon¹³, čuveni sociolog, grupa postaje gomila samo "pod određenim okolnostima, kada ta kritična masa ljudi dobija nove karakteristike, veoma različite od onih koje imaju individue koje sačinjavaju tu grupu".

¹² ibidem

¹³ Le Bon, G.: Psihologija naroda, gomila, revolucija, Ljevak, Zagreb. 2002.

Osjećanja, misli i akcije počinju da se šire grupom kao zaraza, dok svi ne počnu da djeluju na identičan način. Psihološki, grupa počinje da funkcioniše po principima koji potiču iz nesvjesnog djela osobe i na vidjelo izlaze instinkti i nagoni primitivnog čovjeka.

Pripadnost grupi donosi i anonimnost kao neograničenu moć i oslobađanje od lične odgovornosti. Takođe, fenomen sugestibilnosti je izraženiji u stanju gubitka ličnog identiteta, pa tako čovjek postaje prijemčiji za svaku vrstu ideje i djela.

Ono što je Le Bon nazivao „gubitkom selfa“, kasniji mislioci su nazvali „deindividualizacija“. Najbitniji faktor deindividualizacije je anonimnost. Zimbardovi in vivo eksperimenti (jedan od njih poznat širokoj publici iz nemačkog filma „Das Experiment“) pokazali su da ljudi u stanju deindividualizacije pokazuju izraženiju sklonost ka agresivnom ponašanju. Nekoliko stotina dobrovoljnih učesnika eksperimenta je imalo zadatak da strujnim udarima kažnjava lažne subjekte - glumce kada daju netačan odgovor na zamišljeni test znanja. Polovina učesnika je nosila maske kojima je u potpunosti bio sakriven njihov identitet. „Maskirani“ su davali duplo jače doze struje i u dužem trajanju nego oni čiji je identitet bio poznat. Drugi faktor deindividualizacije je takozvana grupna odgovornost. Jedan eksperiment je demonstrirao da ljudi izbegavaju odgovornost kada se nalaze u mnoštvu drugih ljudi i da očekuju da neko drugi, a ne oni sami, preduzme neku akciju. U pitanju je bio odglumljen srčani napad u dvije test situacije - jedan je bio na ulici među mnoštvom ljudi, a drugi u prisustvu samo jedne osobe. U prvoj situaciji, ljudi su prolazili pored čovjeka u agoniji - glumca koji je oponašao srčani udar – vjerujući da nije njihovo da pomognu i da će netko drugi to zasigurno učiniti. U suprotnom, kada su bili sami, svako, bez izuzetka, bi pritekao čovjeku u pomoć. Drugi eksperiment je tekao na sljedeći način. Ljudi su u grupi bili zatvoreni u prostoriji na nekoliko sati. U jednom trenutku pušten je dim (kao sugestija opasnosti od požara), koji je pokuljao ispod vrata. Ljudi su šutali i čekali da neko drugi ukaže na opasnost, i trebalo im je tri do četiri puta više vremena da odreaguju nego kad je u prostoriji bio samo jedan čovek- učesnik eksperimenta.¹⁴

Huligansko ponašanje se najčešće javlja u grupnim sportovima a tu prednjače navijačke skupine nogometnih klubova. Nogomet je povezan sa nasiljem od samog osnivanja u 13. vijeku u Engleskoj.

Srednjovjekovne „nogometne“ utakmice su podrazumevale učešće stotina igrača i zapravo su predstavljale borbe mladih muškaraca iz suparničkih sela i gradova, koji su na ovaj način rješavali lične nesporazume i svađe oko zemljišta. Nešto slično ovom „narodskom nogometu“ je postojalo i u drugim zemljama Evrope (npr.

¹⁴Vučičević Miladinović, L.: Sportski fan ili fanatik, Biznis&Finansije br.45/46, Beograd, jul/august 2008.

“knappen” u Njemačkoj i florentinski “calcio in costume”), ali se pravim korjenom fudbala smatra ovaj prilično nasilan običaj potekao iz Engleske.

Tek od 1900. godine počinje da se igra nogomet kakvog danas znamo i koji suštinski počiva na pravilima fer pleja. Ipak, jedini period u britanskoj istoriji koji nije obilježen nekim vidom nemira i nasilja na fudbalskim utakmicama je period trajanja drugog svjetskog rata.

3.5. Sličnosti u ponašanju huligana i dijelova navijačkih skupina

Situacija sa nogometnim huliganizmom u Engleskoj i sličnost ponašanja sa navijačkim skupinama, navodi na ozbiljnu potrebu njihove uporedbe.

Nogometni huliganizam je termin koji su skovali mediji sredinom šezdesetih godina, u vrijeme kada je počelo televizijsko prenošenje utakmica i kada je radnička klasa prihvatila fudbal kao “svoj” sport. Ovaj termin se odnosi kako na spontano nastale nemire na utakmicama, čiji su inicijatori grupe navijača, tako i na organizovano nasilje i međusobne borbe bandi, takozvanih “firmi”. Ove bande povezuju svoj identitet sa određenim fudbalskim timom, i usmeravaju svoje nasilničko ponašanje na bandu nekog drugog tima, a njihovi sukobi često nisu vremenski ni prostorno povezani sa nekom konkretnom utakmicom.

Huliganizam fudbalskih navijača se raširio prvo u Engleskoj, krajem šezdesetih, da bi dostigao vrhunac sedamdestih i osamdesetih godina dvadesetog vjeka.

Najnasilnije i najozloglašenije su bile grupe “Chelsea Headhunters” i “The Salford Reds of Manchester United”.¹⁵

Kada su izbili neredi nakon utakmice Lutona i Milvola 1985. godine, tadašnji predsjednik fudbalske asocijacije je pozvan na razgovor sa tadašnjom premjerkom Margaret Tačer, a policija je čak razmatrala suspendovanje domaćeg fudbala tokom cijele sezone.

Nakon tragedije kod Hejsela i Hillsboroa počinju da se preduzimaju zakonske mere u Engleskoj, pa se od tad zapaža opadanje ovog tipa nasilničkog ponašanja.

Danas su ozbiljni incidenti na utakmicama u Engleskoj prošlost, o čemu svjedoči i sve manji broj uhapšenih iz godine u godinu. Takav trend se pripisuje pooštavanju zakonskih propisa i sudskim zabranama prisustvovanja utakmicama u zemlji i inostranstvu velikom broju ljudi - osvjedočenih huligana. Međutim, engleski navijači se i dalje doživljavaju kao najozbiljnija prijetnja redu i miru na utakmicama njihovih timova u drugim zemljama. Na Svjetskom prvenstvu 2004. godine razmatrala se

¹⁵ Ward, C.: Steaming in/ Journal of a football fan, Pocket Books.London 1994.

moćnost da se Engleska diskvalifikuje zbog nereda koji su izazvala njena trideset dva navijača.¹⁶

Daleko od toga da su Englezi jedina nacija koja se suočila sa problemom fudbalskog huliganizma. Godine 1968. više od sedamdesetoro ljudi je poginulo na utakmici u Buenos Ajresu. Argentinske vlasti su 2002. godine objavile da je nasilje povezano sa fudbalom dostiglo razmere nacionalne krize, nakon što je ustanovljeno da je u protekloj deceniji 40 ljudi ubijeno na utakmicama. Jedna od najvećih tragedija se dogodila u Peruu 24. maja 1964. godine, kada je više od 300 navijača poginulo a još 500 ljudi povređeno tokom nemira koji su izbili za vrijeme kvalifikacionog meča za Olimpijadu između Argentine i Perua. El Salvador i Honduras su 1969. godine imali kratak šestodnevni konflikt, nazvan Fudbalski rat, koji je bio provociran serijom od tri utakmice koje su trebale da odluče koja će od ove dvije države učestvovati na Svjetskom prvenstvu 1970. godine. Na drugoj utakmici u San Salvadoru, navijači Salvadora su napali navijače Hondurasa i to je bio katalizator velike političke turbulencije između ove dvije države.

Nijedna država u kojoj je nogomet "najvažnija sporedna stvar na svijetu" nije ostala imuna na fudbalski huliganizam.

Navijačke skupine se najčešće smatraju društvenim agregatom u kome su pojedinci relativno anonimni, najčešće pasivni, jer učestvuju samo kao slušatelji ili gledatelji. Podložne su izvjesnom redu i organizaciji koje uslovljava sam sportski događaj u kome oni žele da učestvuju, ali je u suštini ipak njihova temeljna karakteristika nestruktuiranost i neorganiziranost u smislu funkcionalne ili statusne strukture. Većina sociologa posmatra sportske događaje kao ritual za odstranjivanje stalne napetosti, koja zbog životnih prilika u BiH svakim danom postaje sve veća. Kao i druge javne priredbe koje privlače brojno gledateljstvo, sportska natjecanja su priznat put za oslobađanje od napetosti, događaj u kojem se uglavnom može tolerisati devijantno ponašanje, ili gde se može izrazitije manifestirati ponašanje čije se odstupanje od ustaljenih normi ponašanja sankcioniše.

Navijačke skupine se mogu razlikovati u odnosu na posmatrani sport i po socijalnom sastavu pripadnika navijačke skupine.

S druge strane, sport zadovoljava potrebe navijačkih skupina za jakim i strasnim grupnim uzbuđenjima. Gledatelji, odnosno navijačke skupine se razlikuju međusobno samo po karakteru reakcija na priredbama kojima prisustvuju, odnosno reakcijama sukladno pripadnosti određenom sportskom klubu.

Navijačke skupine sačinjavaju gledano brojem pretežno manje grupe od kompletnog gledateljstva na sportskom natjecanju.

¹⁶Ibidem

Gledatelji ostvaruju jedinstvenost mnoštva u jednu zajedničku akciju, ljudi su fizički blizu ali su objektivno odvojeni jer svako čuva svoj integritet. Gledatelj u gledateljstvu nije u potpunosti lišen samokontrole; njegova aktivnost se odvija po linijama individualnog izbora, ali uprkos tome on je neoporan, što znači stalno pod spoljašnjim utjecajem.

Sve ove osobenosti nisu istovjetne za navijačke skupine i huligane.

Navijačke skupine uključene u neki sportski događaj utapaju se u jedinstven obrazac ponašanja, pokazuju sklonost ka jedinstvenom reagiranju, koje je često uzrokovano iracionalnim zajedničkim izvorom emocionalnog uzbuđenja (npr. kolektivni uzvici, panika, kolektivna agresija i sl.).

Povezani zajedničkim ciljem i namjerama koje žele ostvariti, pojedinci u navijačkoj skupini se međusobno podstiču i hrabre, pa često reagiraju razuzdano, silovito, sirovo i često krajnje agresivno. Tako ispoljen destruktivan karakter navijačke skupine u mnogo čemu liči na ponašanje huliganskih fanova.

Tužna je činjenica da se starosna dob navijačkih skupina sve više bliži prosjeku godina onoga što zovemo mladež, što ovomu problemu daje još veći značaj, odnosno nameće hitnu potrebu donošenja pravnih pravila kojima se ovo stanje može popraviti.

Teškoće u definiranju i razgraničenju raznih vrsta ponašanja i sličnosti između huligana i navijačkih skupina proizilaze i iz promjenljivosti njihovih karakteristika, jer jedan oblik lako prelazi u drugi: okupljeni dio neke anonimne i raspršene skupine može poprimiti sve odlike organizirane skupine.

4. FUNKCIJE PRAVNIH PRAVILA U PREODGOJU NAVIJAČKIH SKUPINA

U ovome dijelu rada analiziraju se funkcije pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina, odnosno : **1) stvaranje uvjeta da sportsko natjecanje pridonosi kvalitetu života mladih, 2) stvaranje okruženja koje suzbija, sprečava i sankcionira nedolično ponašanje navijačkih skupina, 3) zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju, 4) zaštita građana, 5) zaštita imovine građana i pravnih lica .**

4.1. Stvaranje uvjeta da sportsko natjecanje pridonosi kvalitetu života mladih

Hipoteza je dio općeg pravnog pravila u kojem se predviđa i na tipičan način opisuje neki događaj (ponašanje) uz koje se vezuje dispozicija i sankcija.

Uzimajući najjednostavniju definiciju u savremenoj metodologiji i tehnologiji istraživanja : *hipoteza je znanstvena pretpostavka postavljena za objašnjenje neke pojave koju treba provjeriti i dokazati (ili opovrgnuti) da bi postala vjerodostojna znanstvena teorija ili znanstveni zakon* ¹⁷, realno je vjerovati da se gledajući na iskustva primjene odgovarajućih pravnih pravila vezanih za ponašanje navijačkih skupina u Engleskoj **može očekivati da će odgovarajuća pravna pravila zajamčiti preodgoj navijačkih skupina u BiH.**

Napori pravnih institucija u susjednoj Republici Hrvatskoj koje donošenjem Zakona o sprečavanju nereda na sportskim natjecanjima žele riješiti isti problem, potvrđuju svrsishodnost glavne hipoteze ovoga rada. Svrha je ovoga Zakona osiguravanje sigurnosti gledatelja, natjecatelja i drugih sudionika športskog natjecanja ili športske priredbe i stvaranje okruženja koje sprječava, suzbija i sankcionira nedolično ponašanje, nered, te nasilje, prije, za vrijeme i nakon športskog natjecanja ili športske priredbe, zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju, zaštite drugih građana i njihove imovine i imovine pravnih osoba te stvaranje uvjeta da športsko natjecanje ili športska priredba što više pridonosi kvaliteti života građana osobito mladeži.¹⁸

Bilo bi predivno doživjeti da u stvarnosti na sportskim natjecanjima ponovo vidimo obiteljsku prisutnost navijača, koji uživaju u sportskom natjecanju i mlade koji svoj život inspiriraju svim pozitivnim odlikama sporta.

Donošenje odgovarajućih pravnih pravila kojima će se osvjestiti navijačke skupine i njihovom upornom primjenom osigurati preodgoj navijačkih skupina, jedan je od najvažnijih zadataka koje pravne institucije BiH moraju obaviti.

¹⁷ ZELENKA, R.: Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, op.cit., p.114

¹⁸ Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima, članak 1., N.N. RH 2003., 117

Kako je uobičajeno da pravne sankcije u takvim slučajevima vrijede i primjenjuju se za protivpravna ponašanja prije, za vrijeme, i nakon održavanja sportskog natjecanja nepobitno je da će u mnogome osigurati uvjete za preodgoj mladih u navijačkim skupinama a time pridonijeti kvaliteti života mladih.

4.2. Stvaranje okruženja koje suzbija, sprječava i sankcioniše nedolično ponašanje navijačkih skupina

Prava pravila koja će se regulirati ponašanje navijačkih skupina trebaju biti opća (upućuju se svim građanima) i posebna (upućuje se grupi građana – navijačkim skupinama) i po svojoj dispoziciji koja je najvažniji i središnji dio pravne norme i izražava zahtjev po kojemu se adresati moraju ili smiju ponašati, mogu svojom primjenom stvoriti kvalitetno okruženje. Pravna pravila za stvaranje takvog okruženja treba da obuhvate:

- 1) obveze i odgovornosti sportskih udruga, ustanova i trgovačkih društava koji su organizatori ili sudjeluju u sportskom natjecanju, te sportskih saveza i drugih sportskih druga više razine,
- 2) posebne uvjete koje mora ispunjavati sportski objekt i obveze vlasnika ili korisnika sportskog objekta,
- 3) obveze i odgovornosti gledatelja sportskog natjecanja, navijačkih skupina- osobito ograničavanja u mogućnosti prisustvovanja sportskom natjecanju,
- 4) obveze i odgovornosti sportaša, trenera, sudaca i drugih osoba koje vode sportsko natjecanje,
- 5) obveze i odgovornosti sredstava javnog priopćavanja.

Pravna pravila trebaju biti efikasna u stvaranju okruženja, jer utječu na ponašanje ljudi i njihovim zahtjevom formiraju se društveni odnosi vezani za sporska natjecanja i ponašanje navijačkih skupina.

Pravna pravila trebaju, da svojim sankcijama koje navode prisilu, koju će državna tijela provesti prema adresatima koji ne postupe kako nalaže dispozicija pravnog pravila, trajno navode pripadnike navijačkih skupina na odgovornost u smislu ponašanja.

4.3. Zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju

Polazeći od spoznaja da se veći dio gledatelja koji prisustvuju sportskim natjecanjeima ponaša sukladno društvenim normama i da ne učestvuje u

nedoličnom ponašanju navijačkih skupina, bitno je predvidjeti da pravna pravila osiguraju zaštitu gledatelja koji se dolično ponašaju.

U tom smislu pravna pravila treba nužno da sankcionišu protivpravna ponašanja kao što su:¹⁹

- 1) unošenje u prostor gdje se održava sportsko natjecanje alkoholnih pića, opojnih droga i drugih sredstava koja utiču na svijest i ponašanje gledatelja,
- 2) unošenje u prostor gdje se održava sportsko natjecanje pirotehničkih sredstava, oružja i drugih sredstava pogodnih za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja,
- 3) unošenje i isticanje transparenta, zastave ili druge stvari s tekстом, slikom, znakom ili drugim obilježjem koje iskazuje ili potiče mržnju ili nasilje na temelju rase, nacionalne ili vjerske pripadnosti ili neke druge posebnosti,
- 4) bacanje predmeta u natjecateljski prostor ili gledateljski prostor,
- 5) pjevanje pjesama ili dobacivanje poruka čiji sadržaj iskazuje ili potiče mržnju ili nasilje na temelju rase, nacionalne ili vjerske pripadnosti ili neke druge posebnosti,
- 6) paljenje i bacanje pirotehničkih sredstava,
- 7) paljenje navijačkih rekvizita i drugih predmeta,
- 8) pozivanje i poticanje na tučnjavu ili na napad na druge gledatelje, redare, službene osobe organizatora natjecanja, sportaše i druge sudionike u sportskom natjecanju,
- 9) sudjelovanje u tučnjavi ili napadima na druge gledatelje, redare, službene osobe organizatora natjecanja, sportaše i druge sudionike u sportskom natjecanju,

Uobičajeno je da ove poslove zaštite gledatelja koji se dolično ponašaju obavljaju odgovarajuće redarske službe pri čemu redari moraju u ophođenju s gledateljima biti pristojni i spremni na pomoć istima, ne smiju biti pod utjecajem alkohola ili opojnih sredstava niti smiju iskazivati svoju pojedinačnu ili grupnu navijačku pripadnost..

4.4. Zaštita građana

¹⁹ O tome detaljnije cf : Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, članak 1i članak 4., N.N. RH 2003.,117

Navijačke skupine prije i poslije određenog sportskog natjecanja svojim neodgovornim i necivilizacijskim postupcima potencijalno ugrožavaju sigurnost, mir i imovinu građana u bližoj i daljoj okolini prostora gdje se održavaju sportska natjecanja. Iz ovih razloga nužno je da pravna pravila budu opća i da obuhvate zaštitu građana, te treba da sankcionišu :²⁰

- 1) posjedovanje ili konzumiranje alkoholnih pića ili opojnih droga, te sredstava za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja od strane osoba koje dolaze na sportska natjecanja, u razdoblju od nekoliko sati prije početka do nekoliko sati nakon završetka sportskog natjecanja, u sredstvima javnog prijevoza tijekom čitavog razdoblja od početka odlaska na sportsko natjecanje pa do dolaska na prostor sportskog objekta,
- 2) posjedovanje ili konzumiranje alkoholnih pića ili opojnih droga, te sredstava za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja od strane osoba koje dolaze na sportska natjecanja u sredstvima javnog prijevoza tijekom čitavog razdoblja od početka odlaska na sportsko natjecanje pa do dolaska na prostor sportskog objekta,
- 3) pjevanje pjesama ili dobacivanje poruka čiji sadržaj iskazuje ili potiče mržnju ili nasilje na temelju rase, nacionalne ili vjerske pripadnosti ili neke druge posebnosti pri dolasku ili odlasku sa sportskog natjecanja
- 4) paljenje i bacanje pirotehničkih sredstava na građane,
- 5) paljenje navijačkih rekvizita i drugih predmeta na građane,
- 6) pozivanje i poticanje na tučnjavu ili na napad na građane ili druge navijačke skupine.

Uobičajeno je da ove poslove zaštite građana obavljaju policija i drugi ovlaštenici ministarstva unutrašnjih poslova u skladu sa propisima.

4.5. Zaštita imovine građana i pravnih lica

Navijačke skupine prije i poslije određenog sportskog natjecanja svojim neodgovornim i necivilizacijskim postupcima potencijalno ugrožavaju i imovinu građana i pravnih lica u bližoj i daljoj okolini prostora gdje se održavaju sportska

²⁰ O tome detaljnije cf: Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, članak 1, članak 3 i članak 4., N.N. RH 2003., 117

natjecanja, te pri dolasku i odlasku sa sportskog natjecanja. Iz ovih razloga nužno je da pravna pravila budu opća i da obuhvate zaštitu imovine građana i pravnih lica, te treba da sankcionišu :

oštećenje ili uništavanje dijelova sportskog objekta, te prijevoznih sredstava i druge imovine prilikom dolaska, za vrijeme održavanja ili nakon sportskog natjecanja, paljenje i bacanje pirotehničkih sredstava na imovinu građana i pravnih lica,

3) paljenje navijačkih rekvizita i drugih predmeta i bacanje istih na imovinu građana i pravnih lica,

4) sve druge štete pričinjene na ugostiteljskim , trgovačkim i drugim objektima.

Uobičajeno je da je policija ovlaštena u provođenju mjera zaštite imovine građana i pravnih lica te u tom smislu ima ovlasti pregledati autobus, vlak ili osobni automobil koji prevozi navijače na sportsko natjecanje i sa sportskog natjecanja.

5. PRIJEDLOG AKTIVNOSTI U PRIMJENI PRAVNIH PRAVILA PRI PREODGOJU NAVIJAČKIH SKUPINA

U ovome dijelu nabrajaju se aktivnosti koje bi trebalo obaviti da bi donošenje i primjena pravnih pravila na preodgoju navijačkih skupina ostvarila željene rezultate na mladim građanima u BiH i u širem društvenom interesu boljeg života i međusobnih odnosa građana, odnosno : **1) potenciranje spoznaje o negativnim odlikama ponašanja navijačkih skupina, 2) uspostavljanje partnerskih odnosa između aktivnih sudionika u sportskim priredbama, 3) upoznavanje šire javnosti o donošenju pravnih pravila sa ciljem preodgoja navijačkih skupina, 4) početak primjene pravnih pravila za sprječavanje nereda na sportskim natjecanjima, 5) Sumiranje efekata primjene pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina.**

5.1 Potenciranje spoznaje o negativnim odlikama ponašanja navijačkih skupina

Svi nemili događaji koji se dešavaju na sportskim priredbama i njihov negativan uticaj na mladu populaciju, iziskuju potrebu da se šira društvena zajednica uključi u stvaranje realne slike o negativnim posljedicama ponašanja navijača i navijačkih skupina. Potrebno je javno ukazati i na činjenicu da i ustrojstvo navijačkih skupina (fanova), kao i njihovi simboli, upućuju na povezanost sa lošim ostacima prošlosti. Boje, zastave, dijelovi odjeće, navijački rekviziti i posebno pjesme i poklici postaju uzorima za mlađe članove navijačkih skupina i na žalost svojevrsan obrazac lošeg ponašanja.

Radi svega ovoga od posebne je važnosti da se šira društvena zajednica svim sredstvima i stalno bori da prikaže realno sve negativne odlike ponašanja navijačkih skupina.

U izgradnji realne slike o nužnoj potrebi da se navijačke skupine osvijeste i pevaspitaju, posebnu zadaću imaju:

1) Sredstva javnog informiranja da :

- svim svojim raspoloživim medijima stalno prikazuju i komentiraju negativne primjere ponašanja navijačkih skupina,
- afirmišu pozitivne primjere, sportska društva i sredine gdje se ponašanje navijačkih skupina odvija u skladu sa civilizacijskim pravilima,
- ne smiju iznositi ili objavljivati stavove uredništva ili svojih novinara, koji izražavaju rasistički ili drugi nesnošljiv pristup prema nekom športskom klubu, njegovim športašima i njegovim navijačima²¹,
- svoje komentare liše svih navijačkih slabosti, lokalnih interesa i

²¹ Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, članak 30., op.cit.

uticaja zainteresiranih pojedinaca i organizacija van sporta i sl.

2) Sportska društva i organizacije da:

- stalno kontaktiraju sa predstavnicima „svojih“ navijačkih skupina i motiviraju ih i usmjeravaju ka prihvatanju spoznaje o nužnosti da se njihovo ponašanje uskladi sa civilizacijskim normama,
- članove svojih društava, posebice mlade timove, trenere i druge učesnike u sportskim priredbama odgajaju u duhu fair play-a,
- organizaciju sportskih priredbi obavljaju na profesionalan način i uz tijesnu suradnju sa organima redarske službe u cilju sprečavanja nereda .

Svakako da sem pobrojanih, bitnu ulogu u potenciranju spoznaje o negativnim odlikama ponašanja navijačkih skupina imaju i drugi subjekti društvene zajednice kao što su obitelji, škole i prije svega same navijačke skupine koje napokon trebaju svoje ponašanje odvojiti od ponašanja huliganskog fanova.

5.2. Uspostavljanje partnerskih odnosa između aktivnih sudionika u sportskim priredbama

Sportska priredba kao i svaka aktivnost u širem društvenom interesu iziskuje koordiniranu suradnju svih čimbenika koji u njoj direktno ili indirektno učestvuju.

Poseban značaj u toj suradnji imaju aktivni učesnici u sportskim priredbama, koji svojim ponašanjem, neadekvatnom organizacijom ili izjavama potiču nedolično ponašanje navijačkih skupina.

Posmatrajući period poslije rata u BiH (posebice prvih deset godina) uočava se da su sportski objekti (stadioni, dvorane i drugi objekti) postali svojevrsna lokalna „utvrđenja“ i prostori sa kojima se poistovjećuju navijačke skupine i iz kojeg izvire životna snaga skupine koja hrani borilački fanatizam svojih pripadnika.

"Poginuti boreći se za boje svog kluba" ili „ostaviti srce na terenu“ česte su poruke kojima igrači motivirajući sebe šalju i poruke navijačkim skupinama. Time te poruke izravno stvaraju obvezu navijačkim skupinama da se ne birajući sredstva svim snagama suprotstavljaju navijačima suparničkog tima.

Ovakvi primjeri upućuju na nepobitnu potrebu da svi aktivni sudionici u sportskim natjecanjima ostvaruju suradnju, odnosno uspostavljaju međusobne partnerske odnose sa ciljem osvježavanja i preodgoja navijačkih skupina.

5.3 Upoznavanje šire javnosti o donešenju pravnih pravila sa ciljem preodgoja navijačkih skupina

Obzirom na značaj koji donošenje i primjena pravnih pravila za osvještavanje i preodgoj navijačkih skupina imaju za kompletnu državu u BiH je nužno osigurati kvalitetno i trajno informiranje šire javnosti o poduzetim mjerama koje vode sprečavanju nereda na sportskim natjecanjima.

Inicijativa i stalni nadzor nad provođenjem ove aktivnosti mora poteći od institucija sistema u cilju shvatanja ozbiljnosti primjene pravnih pravila kojima se ovo treba postići. Primjeri iz Engleske gdje inicijativa 1985 godina počinje od tadašnjeg premijera i predsjednika Fudbalskog saveza, te iz Republike Hrvatske to nepobitno potvrđuju.

Od posebnog značaja je informiranje upućeno aktivnim subjektima sportskih natjecanja, a naročito navijačkim skupinama. Navijačke skupine, odnosno njihovi predstavnici moraju biti kontinuirano obavještavani o procesu donošenja civilizacijskih pravnih pravila za sprečavanje nereda na sportskim natjecanjima t.j. u tijeku donošenja moraju biti aktivni sugovornik. Na taj način se osigurava da navijačke skupine budu suport te aktivnosti i da nose stalnu odgovornost u njihovoj primjeni.

Primjer navijačkih skupina iz Republike Hrvatske koje se na Zakon o sprečavanju nereda na športskim takmičenjima zakašnjelo obraćaju novinarima: "Vlada i Sabor spremaju se, po treći puta u pet godina, donijeti još jedan Zakon o navijačima koji je prepun neustavnih, dvojbenih rješenja i sankcija koje se protive Europskoj konvenciji o ljudskim pravima"²², upućuje na potvrdu neophodnosti suradnje u pripremi zakonskih rješenja.

Takve aktivnosti imaju za cilj promociju donešenih pravnih pravila te uključivanje šire društvene zajednice u stvaranja pozitivnog društvenog okružja za dosljednu primjenu pravnih pravila kao temeljnog čimbenika u preodgoju navijačkih skupina.

Sukladno svemu konstatovanome jasno je da sveukupna podrška široke javnosti u BiH donošenju i primjeni pozitivnih civilizacijskih pravnih normi za preodgoj navijačkih skupina ima neupitnu važnost, te je u tom smisli informiranje javnosti o poduzetima aktivnostima od posebnog značaja.

5.4. Početak primjene pravnih pravila za sprječavanje nereda na sportskim natjecanjima

Početak primjene donešenih pravih pravila kao temeljnog čimbenika za osvještavanje i preodgoj navijačkih skupina treba biti pravilno odabran sa stajališta sticanja svih neophodnih uvjeta za njihovu primjenu i kalendara natjecanja, posebice

²²<http://www.navijači.com>.(19.01.2009)

vodeći računa o natjecanju u nogometu kao najinteresantnijem sportu za navijačke skupine.

Pod neophodnim uvjetima posebno treba uzeti u obzir vremenski period neophodan da sportski savezi, udruge i klubovi svoje statute i druge opće akte usklade sa pravnim pravilima za sprječavanje nereda na sportskim natjecanjima. Uputno bi bilo koristiti iskustvo iz Republike Hrvatske, gdje je regulirano da :“Športski savezi i druge športske udruge svoje će statute i druge svoje opće akte uskladiti s odredbama ovoga Zakona u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu, a športski klubovi svoje statute i druge svoje akte s aktima športskih saveza i drugih športskih udruga u daljnjem roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu tih akata“.²³

Vodeći računa da su sve predhodne aktivnosti u primjeni pravnih pravila pri preodgoju navijačkih skupina pažljivo i kvalitetno obavljene, optimalno bi bilo sa primjenom otpočeti početkom jesenjeg dijela nogometnog prvoligaškog natjecanja.

5.5 Sumiranje efekata primjene pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina.

Vodeći računa o tomu da se pravna pravila donose kao demokratska i civilizacijska i kao temeljni čimbenik preodgoja navijačkih skupina, nužno je stalno pratiti njihovu primjenu i efekte koji se primjenom tih pravnih pravila postižu. Svrha zakonskog rješenja, odnosno osnovna funkcija pravnih pravila je osvješćivanje i preodgoj navijačkih skupina, što upućuje na to da će trebati duži vremenski period primjene u dostizanju željenog cilja.

Radi toga je potrebno odlučno i strpljivo vršiti njihovu potpunu primjenu uz periodično anketiranje svih aktivnih učesnika o potrebi usklađivanja SA njihovim eventualnim konstruktivnim prijedlozima, a sve u cilju da se donese konačna verzija Zakona koja će doista biti temeljni čimbenik preodgoja navijačkih skupina, a ne samo sankcionirati huligane i vandale.

6. ZAKLJUČAK

Težak problem koji navijačke skupine svojim destruktivnim ponašanjem prouzrokuju u BiH i velikom broju zemalja u svijetu nameće nužnu potrebu da se društvenom akcijom, pravnim sistemom i svim raspoloživim sredstvima ovaj problem riješi.

²³ Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima, članak 41., op.cit.

Poseban problem u BiH predstavlja nesretna prošlost u zadnjem desetljeću na kojoj se na žalost potiču sve negativnosti proistekle iz rata i posebno kod mladog stanovništva prebacuju u pravila ponašanja na sportskim natjecanjima. Sadašnje ponašanje navijačkih skupina i atmosfera koja vlada na sportskim terenima moraju se bitno mijenjati.

Sportski tereni, a posebno nogometni stadioni svojom konstitucijom, u mnogočemu podsjećaju na najgora sjećanja iz prošlog rata. Brojni redari, policajci sa psima, visoke žičane ograde kojima se odvaja sportski teren od gledatelja i posebno odvojeni prostori za navijačke skupine gostujućih timova, pokliči i nasilničko ponašanje navijačkih skupina, ničim ne liče na prostor u kome gledatelji trebaju uživati prateći sportski događaj.

Pravna pravila mogu svojim sankcijama koje navode prisilu, koju će državna tijela provesti prema adresatima koji ne postupe kako nalaže dispozicija pravnog pravila, odrediti područja pravnih odnosa koji se razvijaju u sportu i uz sport, kao i zahtjeve nastale iz sportskih aktivnosti. To je pravno područje koje propisuje specifične odluke sportskih aktivnosti. Specifičnost se ogleda u socijalnim i odgojnim aktivnostima, u poštenoj i fer igri, fer nadmetanju kao obliku odgoja i kulture, te se odnosi u sportu i na sportskom natjecanju ne mogu zamisliti izvan pravne regulative koju osiguravaju pravo i pravni sustav, kojih nema bez pravnih pravila i pravnih instituta. To sve potvrđuje pomoćnu hipotezu da pravo i pravni sistem jesu temelj za donošenje kvalitetnih pravnih pravila kojima se mogu osvijestiti i preodgojiti navijačke skupine.

Sport je proizvod modernog društva. Osnovna pretpostavka za nastanak modernog sporta je postajanje mladog čovjeka individuom, a ne utapanje u ponašanje skupine i njenu psihologiju.

Ponašanje navijačkih skupina u BiH u ovome trenutku karakteriše režirano nasilničko ponašanje. Na stadionima im je dozvoljeno mnogo toga što se na drugim mjestima redovito sankcionira. Sportski događaji a time i mjesta gdje se isti dešavaju postaju glavna mjesta za okupljanje mladeži i time svojom atmosferom jako utječu na formiranje osobnosti mladih ljudi. Pripadajući navijačkoj skupini oni istovremeno ostvaruju želju da se u tom svjetlu pokažu, ali uz to nažalost usvajaju loša ponašanja karakterizirana agresijom, lokalizmom i često nacionalizmom.

No ipak treba imati na umu da je nasilništvo mladih ljudi u suštini naivno i izazvano vanjskim utjecajima, a u dubini je motivirano potrebom za afirmacijom.

Sve istražene karakteristike navijačkih skupina u suštini potvrđuju pomoćnu hipotezu mogućnosti dispozicije pravnih pravila na navijačke skupine u cilju njihovog preodgoja.

Sport je u suvremenom globaliziranom društvu uz ostala obilježja postao i visokoprofitabilna poslovna aktivnost. Procjenjuje se da sada svjetski sportski *business* vrijedi više od 700 milijardi američkih dolara godišnje, s realnim izgledima da u bližoj budućnosti dostigne vrijednost od cca. 1 000 milijardi američkih dolara

Radi svega što karakteriše sport i sve što se uz sport dešava, pravna pravila koja se odnose na sport i događanja u i oko sporta moraju obuhvatiti načela i konkretna pravna rješenja koja su sada u sferi ustavnog, građanskog, krivičnog i drugih grana prava.

Sukladno tomu i pravna pravila koja su predmet ovog istraživanja, svojim funkcijama mogu ostvariti temeljni uticaj na osvještavanje i preodgoj navijačkih skupina i dovesti do poboljšanja kvaliteta života mladih ljudi.

Pravna pravila koja će se regulirati ponašanje navijačkih skupina u BiH trebaju biti opća (upućuju se svim građanima) i posebna (upućuje se grupi građana – navijačkim skupinama) i po svojoj dispoziciji koja je najvažniji i središnji dio pravne norme, izražavati zahtjev po kojemu se adresati moraju ili smiju ponašati, te treba da sankcionišu sve oblike protivpravnog ponašanja vezana za ponašanje navijačkih skupina i drugih učesnika u sportskim natjecanjima.

Pravna pravila trebebaju takođe, da regulišu događanja nastala prije, za vrijeme i poslije sportskog natjecanja, te ponašanja aktivnih učesnika u sportskom natjecanju. Svrha im je reguliranje problema nastalih sa nedoličnim ponašanjem navijačkih skupina, a na osnovi specifičnih i naučno dokazanih rešenje, te iskustva drugih država u rješavanju sličnih problema sa ponašanjem navijačkih skupina.

Korištenem ovakvih pravnih pravila sport može da igra ozbiljniju ulogu u ljudskom društvu, za dobrobit onoga zbog čega je i osmišljen.

Sport i pravna pravila su duboko povezani. To se posebno odnosi na takmičarske sportove na kojima je evidentan veliki broj gledatelja i na ostale prateće elemente organizacije sportskog natjecanja. Danas je normalno da se veliki broj sportskih natjecanja odvija u međunarodnoj konkurenciji, što dovodi do nužne potrebe da pravna pravila sadržavaju i međunarodnopravnu dimenziju. Sve to utiče da se na državnom, a u poslednje vreme i na međunarodnom nivou, naglo razvijaju posebna pravna pravila iz kojih je proističe specifična pravna praksa.

Općenito gledano pravna pravila vezana za sport u BiH u ovom trenutku zaostaju za praktičnim potrebama. Evidentno je da nedostaju ozbiljnije analize mnogih pravnih principa, instituta i konkretnih zakonskih rešenja koja su nastala kroz aktivnost zakonodavnih organa, sudova i različitih sportskih asocijacija. Taj problem je opšteg karaktera i nužno ga je sisitemski rješavati.

Istražene pravne mogućnosti kojima se kroz donošenje odgovarajućih demokratskih i civilizacijskih pravnih pravila temeljenih na pozitivnim zakonskim propisima mogu ostvariti osvještavanje i preodgoj navijačkih skupina, potvrđuju radnu hipotezu ovoga rada.

Pozitivna iskustva drugih zemalja prije svega Engleske i u zadnje vrijeme naponi koji se na istom iskustvu čine u susjednoj Republici Hrvatskoj u potpunosti podupiru radnu hipotezu i nude realne dokaze o opravdanosti donošenja pravnih pravila kao temeljnog čimbenika preodgoja navijačkih skupina.

Realno je očekivati da bi primjena takvih pravnih pravila u preodgoju navijačkih skupina u bliskoj budućnosti mogla učiniti pozitivan utjecaj na mladu populaciju u BiH , te pridonijeti poboljšanju kvaliteta njihovog života i života svih građana BiH.

LITERATURA

1) KNJIGE

- 1. DEGAN, V.Đ.: Međunarodno pravo**, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka,2000.
- 2. Le BON, G.: Psihologija naroda,gomila,revolucija**, Ljevak,Zagreb,2002.

3. **LUKIĆ, R.: Metodologija prava**, SANU, Beograd 1977.
4. **MUHIĆ, F.: Teorija države i prava**, skripta Štamparija univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1988.
5. **PERIĆ, B.: Struktura prava**, 10. izdanje, Narodne novine ,Zagreb, 1988.
6. **TOMIĆ, M.: Menedžment u sportu**, Poslovna politika, Beograd, 2001.
7. **VISKOVIĆ, N.: Teorija države i prava**, 2. izdanje, Centar za dopisno obrazovanje Zagreb, 2001.
8. **ZELENKA, R.: Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela**, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Ekonomski fakultet Univerziteta u Ljubljani, Rijeka 2000.
9. **WARD C.: Steaming in/ Journal of a football fan**, Pocket Books, London 1994.

2) ČLANCI I REFERATI

10. **CORDAS, M.: Tko su gledatelji sportskih natjecanja**, Sport+Market, Izlaganje na Međunarodnoj konferenciji za sport i business ,SPORTO 2004, Ljubljana 2004.
11. **TONČEV, I., MIHAJLOVIĆ, I.: Transformacija fizičke kulture u sport**, Zbornik sažetaka FIS komunikacije, Fakultet fizičke kulture Novi Sad, Novi Sda 2002.
12. **VUČIČEVIĆ MILADINOVIĆ, L.: Sportski fan ili fanatik**, Biznis&Finansije br.45/46, Beograd, jul/august 2008.

3) OSTALI IZVORI (leksikoni, zakoni i drugi izvori)

13. **Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima**, N.N. RH 2003., 117
14. **Zakon o sportu u BiH**, Službeni glasnik BiH 2008., 27
15. <http://hr.wikipedia.org/wiki/Navijači> (04.04.2009.)
16. <http://hr.wikipedia.org/wiki/Huligani> (06.04.2009.)

17. <http://www.savremeni sport.com> (26.04.2009.)
18. <http://www.navijači.com>.(19.01.2009)
19. Zakon o sportu u BiH, Službeni glasnik BiH br. 27/08.

Posetite nas klikom na sajtovima ispod:

[SEMINARSKI RADOVI](#) [DIPLOMSKI](#) [MATURSKI RAD](#)
[SEMINARSKI](#) [DIPLOMSKI RAD](#) [SEMINARSKI](#)
[ESEJI](#) [FACEBOOK SEMINARSKI](#)

Uspostavljanjem ovog projekta, zadovoljila se i veoma prisutna potreba za specijalizovanim timom, koji će na studente i omladinu pravovremeno i adekvatno delovati u edukativnom i pozitivno usmeravajućem pravcu, ali i predstavljati efikasnu podršku u pisanju sopstvenih radova (seminarskih, maturskih, maturlnih, diplomskih, master, magistarskih, doktorskih, eseja)

TIM VRHUNSKIH PREVODILACA PREVODI ZA VAS SA I NA SLEDEĆE JEZIKE: ENGLISKI, FRANCUSKI, ŠPANSKI, NEMAČKI, ITALIJANSKI